

LIDMILA PANTUČKOVÁ

W. M. THACKERAY JAKO KRITIK PROTIREALISTICKÉ LITERATURY V LETECH TŘICÁTÝCH

Velký anglický kritický realista W. M. Thackeray (1811—1863) věnoval v průběhu celé své literární dráhy značnou pozornost theoretickým problémům a kritice literatury a umění. V jeho bohatém odkazu najdeme několik uměleckých děl polemického charakteru, v nichž Thackeray kritizuje literární díla prostřednictvím různých forem parodie, burlesky a satiry (*The Memoirs of Mr. Charles J. Yellowplush*, *Catherine*, *Novels by Eminent Hands* a j.), řadu novinářských příspěvků literárně kritických, články a úvahy, zabývající se kritikou výtvarného umění, a množství příležitostných poznámek o literatuře a umění, roztroušených v celé jeho tvorbě a korespondenci. Pozoruhodná je zejména Thackerayova kritika literatury a umění z let třicátých a čtyřicátých, kterou lze charakterisovat jako frontální útok na protirealistická literární a výtvarná díla, rozšířená v Anglii v uvedené době. Soustředíme svou pozornost na rané fáze tohoto boje v letech třicátých, především na Thackerayovy kritické příspěvky, zabývající se anglickou literaturou. K náležitému ocenění jejich přínosu je třeba podrobněji prozkoumat, jak byl Thackeray k literárně kritické činnosti theoreticky i prakticky vyzbrojen a za jakých podmínek ji zahajoval.

I.

Třicátá léta 19. století — období revolučního kvasu ve všech oblastech hospodářského, politického a společenského života v Anglii — znamenají ve vývoji W. M. Thackerayho období přípravy k tvůrčí činnosti intensivní činnosti žurnalistickou a počátky uměleckého růstu; v jeho vývoji ideovým jsou údobím, kdy se Thackeray začínal vážně zamýšlet nad základními problémy života jednotlivce a lidské společnosti. V první polovině tohoto desetiletí, kdy Thackeray zahájil svou novinářskou a literárně kritickou činnost, se již výrazně formoval jeho světový názor, od samého počátku charakterisovaný vysoce kritickým postojem k vládnoucím třídám Anglie. Pod tlakem velkých zápasů anglického lidu o reformu volebního zákona (1832) se Thackeray názorově přiklonil k buržoasně radikální straně a hájil jako zahraniční dopisovatel dvou radikálních časopisů¹ program radikálů v politice domácí i zahraniční. Na sklonku třicátých let, kdy do politického dění v Anglii začalo zasahovat chartistické hnutí, Thackerayův kritický pohled na anglickou buržoasní společnost nabyl značně na ostroti, současně se však prohloubila jeho rozpornost. Thackeray sledoval se znepokojením revoluční náladu mas, zhroutil se mohutnosti a síly chartistického hnutí a odvrátil se od revolučního řešení zlořádů a nespravedlností společenského zřízení v Anglii, ač právě v této době nejmocněji doléhaly na jeho svědomí.² Ke vzniku této rozpornosti přispěla příliš silná pouta, jež Thackerayho vázala s třídou vládnoucí, jeho třídní původ, výchova a společenské zařazení, neméně i jeho téměř naprostá neznalost anglické dělnické třídy a především nezralost historických podmínek,

za nichž se boj anglického proletariátu rozvíjel. Thackerayův záporný poměr k anglické aristokracii a buržoasii i protikladnost jeho světového názoru se plně obrážejí v celkovém ladění jeho rané tvorby: především v dílech uměleckých, které již jeho současníci nazvali „děsnými ranými díly, v nichž každý tah pera je plný jedu“³ a neméně v publicistice třicátých let, charakterisované ostrými kritickými šlehy.

V třicátých letech jsou již v podstatě vyhraněny i názory W. M. Thackerayho na literaturu. Do roku zahájení novinářské činnosti získal Thackeray nesoustavnou četbou značnou znalost literatury anglické, francouzské, německé i klasické. Jeho nejoblíbenější četbou již od školních let byly romány, zejména anglické — od děl realistů 18. století a románů období romantismu až po romány, vycházející v třicátých letech. Na počátku tohoto desetiletí se Thackeray začínal obírat myšlenkou napsat román;⁴ s tohoto hlediska kriticky vážil přečtená díla a hledal vzory. Nenalezl je mezi svými současníky, jak ukážeme dále, ani mezi romanopisci francouzského romantismu (záporně hodnotil i Victora Huga a George Sandovou).⁵ Plně v této zkoušce obstáli jen angličtí realisté 18. století, zejména Henry Fielding. I když v Thackerayově korespondenci z mladých let (do r. 1833) nenajdeme přímé odkazy k Fieldingovi a v jeho rané tvorbě je jich poměrně málo (množí se až ke sklonku 30. let), o jeho velké oblibě románů tohoto autora, datující se od školních let, máme doklady nepřímé a svědectví Thackerayho z pozdějších let.⁶ Nejprůsvědčivějším dokladem je konečně Thackerayova raná umělecká tvorba, jejíž celkové ladění, humor a vtip, charakteru a styl jsou do značné míry poplatny Fieldingovu vlivu. Sám Thackeray přirovnal r. 1840 „groteskní humor“⁷ svých děl *Catherine* a *The Memoirs of Mr. Charles J. Yellowplush* k humoru Fieldinga a Rabelaise; téhož roku uveřejnil recenzi „Fielding's Works“,⁸ jež je trvalým svědectvím o Thackerayově obdivu k Fieldingovi jako člověku i romanopisci, k jeho dílům podávajícím „silný, reálný obraz lidského života“.⁹

Takové pravdivé zpodobení skutečnosti však Thackeray nenašel v románové literatuře, jež v Anglii vycházela ve dvacátých a třicátých letech. Ačkoliv byl ve svých chlapeckých letech velkým milovníkem románů Waltera Scotta, na počátku třicátých let v nich přestával nacházet plně uspokojení¹⁰ a stále jasněji si uvědomoval romantické příkrasy Scottových obrazů anglické minulosti. Velmi záhy rozpoznal, že nepravdivý a skreslený je i obraz života současné anglické společnosti v románech, jimiž byl zejména v třicátých letech zaplaven knižní trh. Typickým jevem tohoto desetiletí byly romány kriminální, t. zv. „Newgate novels“, jejichž popularita přetrvávala až do let čtyřicátých.¹¹ Velmi populární byly i romány společenské, výstižně nazvané „The Silver-Fork School“ („škola stříbrné vidličky“), které začaly vycházet ve dvacátých letech; odliv jejich popularity lze pozorovat již kolem r. 1839.¹² Zakladatelem a literárním vůdcem školy kriminálních románů se stal spisovatel nemalých tvůrčích schopností Edward Lytton Bulwer, jenž shrnul hlavní zásady své romantické koncepce literatury v essayi „On Art in Fiction“ a v předmluvách kriminálních románů *Paul Clifford* a *Eugene Aram*. Bulwerova theorie literatury je konkretisována v lživě idealisovaných obrazech zločinců jeho románů kriminálních¹³ a obráží se i v jeho okázalých společenských románech (byl současně jedním z nejvýznačnějších představitelů „školy stříbrné vidličky“).

Protirealistické romány uvedených škol a především díla Edwarda Bulwera, ztělesňující nejhorší výstřelky reakčního romantismu, Thackerayho od

samého počátku odpuzovala a současně provokovala k přesvědčení, že by „stejně dobrá“¹⁴ díla dovedl napsat sám. Tento odpor k Bulwerově tvůrčí metodě, který měl své kořeny v Thackerayově zdravém literárním vkusu, byl významně posílen přátelstvím s Williamem Maginnem, vydavatelem časopisu *Fraser's Magazine*. Pod Maginnovým vedením útočil redakční štáb uvedeného listu od počátku třicátých let na Bulwera a jeho školu.¹⁵ Když se pak Thackeray stal r. 1837 pravidelným příspěvatelem tohoto časopisu, zařadil se přirozeně do předních linií Maginnova bojového šiku.

V hledání spolehlivých kritických měřítek pomohlo Thackeraymu v této době i studium děl Thomase Carlyla a jeho osobní přátelství. Již r. 1832 se Thackeray seznámil s Carlylovým překladem Goethova románu *Wilhelm Meisters Lehrjahre und Wanderjahre* a s jeho překlady německých romantiků, vydanými knižně pod názvem *German Romance*;¹⁶ r. 1837 recenzoval v listě *The Times* Carlylovo dílo *The French Revolution*. Na konci r. 1839 uvítal knižní vydání Carlylových *Critical and Miscellaneous Essays* jako nové slovo v anglické literární kritice a příspěvek k jejímu vyproštění z politické zaprodanosti Whigům či Toryům.¹⁷ Vedle Carlylova přínosu k obrození metod anglické literární kritiky imponoval Thackeraymu i jeho odpor k šarlatánství v literatuře. Jako jeden z mála anglických literárních kritiků 20. a 30. let se Carlyle vážně pozastavil nad stavem anglického románu uvedené doby, ostře kritisoval Bulwerův okázalý společenský román *Pelham*¹⁸ a ve svých *Essayích* výstižně charakterisoval obdobnou literaturu jako „vyumělkovanou mýdlovou pěnu a poustou lež“.¹⁹

Důležitou součástí Thackerayova výzbroje ke kritické činnosti byly koenečně i praktické zkušenosti a theoretické vědomosti, jež získal studiem malířství v Paříži v letech 1833—1836. Nemáme mnoho dokladů o těchto učednických letech, lze však předpokládat, že i v této oblasti umění usiloval Thackeray o realistické zpodobení skutečnosti.²⁰ Potvrzují to mimo jiné též kriteria, o něž se opírá ve svých výtvarných kritikách počínajíc r. 1837.

II.

Charakteristickým rysem boje W. M. Thackerayho za pravdivou literaturu v třicátých letech byly jeho ostré, nevybíravé formy a široký dosah — již v těchto raných fázích zasahuje všechny základní slabiny tvůrčí metody Bulwera a jeho školy. Veden Fieldingovým vzorem hodnotil Thackeray od počátku své literárně kritické činnosti nejvýše ta literární díla, jež umožňují plné a pravdivé poznání života, dávají čtenáři „lepší představu o postavení a způsobu života lidu, než by mohl získat z jakýchkoliv okázalejších či věrohodnějších historek“.²¹ S tohoto hlediska prověřoval Thackeray i uměleckou hodnotu románů kriminálních a románů „školy stříbrné vidličky“. Konfrontací obrazu života současné anglické společnosti v těchto dílech se skutečností dospěl k závěru, že je to obraz kreslený lživě a kusý, z jehož rámce vypadl anglický pracující lid. Uvedená literatura, napsal Thackeray r. 1838, obeznamuje čtenáře intimně a podrobně s životem anglické aristokracie — ta však je pouze „bezvýznamným smítkem“²² ve velké mase anglického lidu. Žádný z moderních spisovatelů, vyjma Dickense — pokračuje Thackeray — život této „obrovské společnosti, pohybující se kolem nás a nám neznámé“,²³ ve svých dílech pravdivě nezpodobuje:

„Bulwerův obraz života nižších tříd, ač velmi zábavný, je zcela neskutečný. Pan Theodore Hook²⁴ nikdy nepronikl za Mecklenburghské náměstí — tak neobyčejně zjemnělý je tento populární autor. Dokonce i na zvyky obyvatel této části města pohlíží s opovržením a je nucen opět se vznést do vyšších sfér vznešeného světa, neboť jen tam mohou jeho choulostivé plíce volně dýchat.“²⁵

Thackeray sám anglický pracující lid neznal, jak se přiznává mimo jiné i v článku, z něhož je vybrán náš citát. Věděl však o jeho bídě, sledoval jeho těžké boje a proto postrádal zpodobení jeho života v literatuře třicátých let. Jeho kritický zájem se však nesoustředil na toto „bílé místo“ v anglické literatuře, které začínal teprve na sklonku uvedeného desetiletí vyplňovat svými díly Charles Dickens.²⁶ Zaměřil se na literaturu, která na knižním trhu převládala, na způsob, jakým autoři kriminálních románů a „vznešených“ románů ze života anglické šlechty zpodobují ten životní materiál, jež si zvolili.

Kriteriem, jímž se Thackeray řídí ve své kritice románů kriminálního, je drsná životní pravda. Autoři kriminálních románů nezpodobují zločince, „jáci jsou“,²⁷ a nemají proto podle názoru Thackerayho raději o nich vůbec psát. Díla Bulwerova a jeho žáků nemají, jak Thackeray správně vystihl, takové „skryté mravní ponaučení“²⁸ jako Fieldingův *Jonathan Wild* či Gayova *Žebrácká opera*, nejsou jednoznačným svědectvím o záporném poměru autora k zobrazovanému zlu. Předkládají čtenáři romantický, vábíivý obraz zločnického prostředí, v němž se pohybují neskuteční, avšak velmi zajímaví ničomné — tím u čtenáře místo odporu k zločinu vzbuzují zájem, sympatii a obdiv. Působí tedy podle Thackerayova názoru zlobně na morálku čtenářů, živi v něm morbidní zájem o zločin a míchají dobro se zlem takovým způsobem, že po přečtení románu „zmatený čtenář nebude vědět, co je ctnost a co je neřest“.²⁹ Největší škodu však tyto romány páchají na literárním vkusu čtenářů. Thackeray si vždy velmi vážil, jak zdůrazňuje i A. A. Jelistratovová,³⁰ intelligence, zdravého rozumu a literárního vkusu anglického lidu; rozhořčuje ho proto pomýšlení, že čtenáři jsou „přecpáváni krví a odporným svinstvem z Newgate“³¹ a v důsledku toho ztrácejí schopnost citlivě rozlišovat hodnotu literárních děl.

Thackerayovo dílo *Catherine* (1839—1840), drsně realistický příběh ze života zločinců, mělo být drastickým lékem, který by u čtenářů vyvolal „zdravou nevolnost“³² a přiměl je odhodit všechny obdobné knihy. Účinek knihy na čtenáře však nesplnil autorův záměr a proto ji Thackeray brzy po vydání považoval za omyl: nebyla podle jeho názoru dosti „odporná“³³. Neúspěch *Catherine* jako kritické zbraně však nespočívá, jak soudil Thackeray, v nedůsledném konkretisování, nýbrž v neujasněnosti tvůrčího záměru. Plnou konkretisací původní představy o díle by Thackeray podle našeho názoru dospěl k naturalistickému obrazu, jak nasvědčují i četné škrty odpuzujících podrobností, jež byly provedeny v přetisku. Naturalismus byl však již v tomto raném období neslučitelný s Thackerayovou koncepcí literatury, jak svědčí jeho umělecká díla a úvahy o literatuře z této doby i jeho ostrá kritika naturalistického kriminálního románů francouzského.³⁴ Realistický příběh, jenž je pouze orámcován polemickým a kritickým autorským komentářem, jehož obrazy nelze považovat za satirické a v němž se parodistické pasáže vyskytují jen poskrovnu, nemohl být za dané situace účinnou kritickou a polemickou zbraní. Záměr Thackerayho by byla spíše splnila důsledná parodie stylu a tvůrčí metody vybraného autora, jakou je na př. jeho pozdější parodie

Bulwerových kriminálních románů, jež vyšla pod názvem „George de Barnwell“ v seriálu *Novels by Eminent Hands*.

Povšimneme si ještě jedné stránky Thackerayovy kritiky kriminálního románu, jeho hodnocení Dickensova *Olivera Twista*. Shora uvedené výtky adresuje Thackeray především Bulwerovi a jeho žáku Ainsworthovi (a zde má plnou pravdu), nešetří však ani Dickense. Kladně hodnotí Dickensovy obrazy života londýnské chudiny, zejména obyvatel chudobince („workhouse“) — to jsou „právě a ryze“.³⁵ Ostře však kritizuje Dickensovo zpodobení Faginovy tlupy a londýnského podsvětí:

„Doposud žádný čtenář nečetl ten pozoruhodný příběh *Olivera Twista*, aniž se nezajímal o ubohou Nancy a jejího vraha a nebyl obzvláště pobaven a obveselen kousky probnaného Feriny a jeho společníků. Autorova tvůrčí schopnost je tak úžasná, že čtenář se ihned stává jeho zajatcem a musí ho následovat, ať je veden kamkoliv. A k čemu jsme vedeni? K tomu, abychom bez dechu sledovali všechny Faginovy zločiny, soucitně oplakávali hříchy Nancy, do jisté míry litovali a obdivovali Billa Šikese a docela milovali společnost Ferinovu... Skutečně velmi příjemná cháska darebů, kteří mají sice také své ctnosti, ale nejsou dobrou společností pro žádného člověka. Raději bychom si jich neměli vůbec všimnout; neboť jestliže žádný spisovatel nedovede nebo se neodvažuje říci o nich *celou pravdu*, a pravdivě vyložit jejich nefesti, není zapotřebí podávat kusé výklady o jejich ctnostech.“³⁶

Thackeray správně vystihl, že Dickens nepředkládá čtenáři „celou pravdu“ o těchto zločincích, postřehl nedůslednost jeho tvůrčí metody, spočívající v stírání protikladů zobrazované skutečnosti. Podcenil však podle našeho názoru sílu Dickensových realistických obrazů, které vedly čtenáře nejen k zájmu o osudy uvedených postav a sympatií k nim, nýbrž současně k mnohým čtenářům mluvily jinou řečí, než zamýšlel sám Dickens: přiměly je přemýšlet o příčinách tragického osudu Nancy, o společenských kořenech zločinu. Tento význam Dickensových obrazů londýnského podsvětí, jež — jak výstižně píše V. V. Ivaševová — „vystupují objektivně jako závažný doklad obžaloby celého buržoasního řádu, který plodí bídu a zločinnost“,³⁷ nemohl Thackeray pochopit. Pokládal totiž zločin za nutné zlo, jež nelze odstranit; otázka jeho vzniku byla pro něho nerozřešitelnou záhadou. Většina zločinců se podle jeho názoru takovými již rodí, z některých počestných lidí se však stávají ničemové vlivem „mocných okolností“;³⁸ osudu a náhody. Tento determinismus a rozpornost jeho pojetí „pravdy“ o zločineckém světě znemožnily Thackeraymu dohlédnout za subjektivní ideu Dickensovu; proto jeho realistická zobrazení kladl na stejnou úroveň s romantickými obrazy Bulwera a Ainswortha.

S polemickým bojem W. M. Thackerayho proti kriminálním románům je nerozlučně spjata jeho kritika románů „školy stříbrné vidličky“. Módní společenské romány, zobrazující výhradně — a nepravdivě — život nejvyšší společenské třídy, vzbuzovaly u Thackerayho od samého počátku jeho literární a kritické činnosti vedle odporu i pohrdání. Proto když byl Thackeray r. 1837 redakcí časopisu *Fraser's Magazine* požádán o recenzi knihy Johna Henry Skeltona *My Book; or, The Anatomy of Conduct*, příručky společenských pravidel anglické šlechty, vytvořil postavu panského sluhy Charlese J. Yellowplusha, jenž jediný — pro svou intimní znalost vznešené společnosti — je podle názoru Thackerayho schopen obdobné knihy posuzovat.³⁹ Prostřednictvím této postavy, která je výstižně charakterisována způsobem řeči (Cockney) a chybným pravopisem, recensuje Thackeray vedle uvedené knihy Skeltonovy memoáry Lady Charlotty Buryové ze života královského dvora Jiřího IV.,⁴⁰ především však podává „jediný věrohodný obraz vznešeného života“.⁴¹ *Yellowplushovy paměti (The Memoirs of Mr. Charles J. Yellow-*

plush, 1837—1840), realistické vyličení osudů panského sluhu a jeho vznešených pánů, kteří jsou v Thackerayově zpodobení ničemové bez mravních zásad, podávaly zdařilý, byť drastický kontrast okázalého líčení života urozené společnosti v románech autorů „školy stříbrné vidličky“. Postava Charlese J. Yellowplusha je autorovým prostředníkem i ve výstižných parodiích Bulwerova slohu, jež dosahují nejostřejších forem ve dvou závěrečných kapitolách díla. Thackeray zde zesměšňuje Bulwerův nabubřelý způsob vyjadřování, jeho zálibu v cizích slovech, frázích a literárních klisé. Současně útočí ostře, jak bylo tehdy běžným zvykem, na Bulwerovu osobu, vysmívá se jeho chybné výslovnosti, jeho vzezření a především jeho domýšlivosti. Tento osobní útok na Bulwera nebyl motivován záští nebo žárlivostí, jak soudí na př. profesor Greig, nýbrž odporem Thackerayho k Bulwerově protirealistické tvorbě.⁴²

V Thackerayově kritice okázalých románů Edwarda Bulwera a ostatních představitelů této školy se obráží jeho nenávisť k anglické aristokracii a jejímu způsobu života. Skodlivost těchto románů vidí Thackeray v lživém, idealizovaném zpodobení života šlechty, jímž u čtenáře vzbuzují zbožňování aristokracie, a v důsledku toho pak pohrdání třídou vlastní a zejména třídami nižšími. Tedy vlastnost, kterou Thackeray již v tomto raném období nenáviděl, jak nasvědčují zejména postavy jeho uměleckých děl z této doby, více či méně touto vlastností nakažené, a četné okrajové poznámky, roztroušené v celé jeho mladé tvorbě. Tento zvláštní charakteristický rys anglické buržoasie nazval Thackeray později snobstvím a pranýřoval jej ve své *Knize snobů* (*The Book of Snobs*, knižně 1848).

Kriteriem životní pravdivosti, věrného zpodobování „přírody“, prověřuje Thackeray i uměleckou hodnotu ilustrovaných ročenek, které v Anglii získaly velkou popularitu počínajíc třicátými lety.⁴³ Dochází tak k závěru, že jejich část literární, již si všímá jen okrajově, je až na několik výjimek „hloupým žvástem“,⁴⁴ literaturou umělecky bezcennou. Okázalý sloh prosaických příspěvků předčí mnohdy, jak Thackeray podrobným rozbořem jedné povídky dokazuje,⁴⁵ i sloh autorů „školy stříbrné vidličky“; poesie ročenek vyniká prázdnotí obsahu a nedokonalostí formy. Velmi cenná je Thackerayova kritika výtvarné stránky ročenek, v níž vyjadřuje svou koncepci umění jako přesného „zrcadla“⁴⁶ přírody nejjasněji. Odsuzuje většinu ilustrací ročenek jako „nepravé umění“,⁴⁷ které nahrazuje přírodu „oblíbenou nestvůrou“⁴⁸ ilustrátorů — falešnou krásou. „Podívejte se na přírodu a styďte se!“ vyzývá Thackeray malíře. „Pohleďte, oč je vznešenější, než vaše žabařské umění! — oč je krásnější pravda než vaše ubohá vyfintěná lež.“⁴⁹ Ilustrované ročenky páchají nenapravitelné škody na literárním a výtvarném vkusu anglické veřejnosti, píše Thackeray a obviňuje za tento stav nakladatele. Umělce a zejména kritiky. Je pozoruhodné, že velkou část viny přičítá kritikům konsumentům této literatury, o jejichž inteligenci a kulturní úrovni se vyjadřuje se značnou dávkou opovržení. (Nepříliš kladně hodnotí i literární vkus čtenářů módních společenských románů, zejména v pozdější satirické črtě *The Fashionable Authoress*.) Zdálo by se, že toto stanovisko je v příkrém rozporu se Thackerayovým kladným hodnocením zdravého literárního vkusu a inteligence lidových mas v Anglii, o němž jsme se dříve zmínili. Soudíme však, že zde není rozporů: Thackerayovy nepřiznivé výroky jsou bezpochyby adresovány snobské části buržoasie, jež byla s největší pravděpodobností hlavním spotřebitelem románů „školy stříbrné vidličky“ a ilustrovaných ročenek.

Rozbořem základních charakteristických rysů Thackerayovy kritiky proti-

realistické literatury třicátých let, o něž jsme se shora pokusili, docházíme k závěru, že kriteriem, jímž Thackeray ověřuje životní pravdivost literárních děl, je vždy skutečnost v nich zobrazená. Thackeray klade na literaturu požadavek pravdivého zpodobení daného úseku života a neúprosně bojuje proti jakémukoliv příkrášlování a falšování reality. To je nesporně největší přínos jeho kritické činnosti v mládí. Závěry, k nimž Thackeray ve svém hodnocení dospěl, jsou rovněž hodny pozornosti. Je třeba vyzvednout, že Thackeray již v třicátých letech plně chápal, jak významnou úlohu hraje literatura a umění v životě člověka a lidské společnosti; citlivě rozpoznal nebezpečí vyplývající z popularity protirealistických děl jeho současníků. Jeho pokus o likvidaci této popularity nelítostným strháním romantických okras z těch úseků života, jež lživě zpodobili Bulwer a jeho žáci, a odhalení škodlivého vlivu této literatury na společnost je nutno vysoko ocenit. I když Thackeray omezil společenskou škodlivost protirealistické literatury jenom na její zhoubný vliv na literární vkus a morálku čtenářů a přímo neodhalil, že největší škodu na anglickém lidu páchají svou únikovostí, nabývá jeho kritika za daných historických podmínek a stavu anglické literatury v třicátých letech 19. století objektivního významu boje za literaturu pravdivě zpodobující anglickou společnost a velké společenské zápasy této doby. Tím rází také cestu rodící se literatuře kritického realismu do vědomí čtenářské obce v Anglii.

Poznámky

¹ *The National Standard of Literature, Science, Music, Theatricals, and the Fine Arts* (1833—1834) a *The Constitutional and Public Ledger* (1836—1837), jež Thackeray sám později charakterisoval jako čistě radikální časopis.

² Srov. *The Letters and Private Papers of William Makepeace Thackeray*. Collected and edited by Gordon N. Ray (London, Oxford University Press 1945). I, 402, 410—411, 458, 484—485. (Dále pod *Letters*).

³ *Westminster Review*, 1853. V originále: „those dreadful early works in which every stroke is full of venom“. Citujeme z knihy Gordona N. Raye *Thackeray: The Uses of Adversity, 1811—1846* (Oxford University Press, London, Cumberlege 1955), 249.

⁴ Srov. *Letters* I, 98, 198, 228.

⁵ Srov. tamtéž 224—225. Srov. též W. M. Thackeray, „Étude sur Mirabeau“, par Victor Hugo (1834), *Madame Sand and the New Apocalypse* (1839) a *French Dramas and Melodramas* (1840).

⁶ Srov. Gordon N. Ray, op. cit., 225, *Letters* I, 108, pozn. 163, *Thackerayana* (A New Edition, London, Chatto and Windus), 71—77, W. M. Thackeray, *Roundabout Papers* („On a Peal of Bells“ a „Dessein“).

⁷ *Letters* I, 412. Originál má znění: „grotesque humour“.

⁸ Vyšla v *The Times* 2. září 1840. Thackeray zde hodnotí úplné vydání Fieldingových děl publikované téhož roku Thomasem Roscoem.

⁹ Oxfordské vydání Thackerayových děl, III, 385. V originále: „a strong, real picture of human life“. (Dále pod *Works*.) Později Thackeray své hodnocení Fieldinga korigoval.

¹⁰ Srov. *Letters* I, 178. Ke své rané lásce k románům Waltera Scotta se Thackeray přiznává v *Roundabout Papers* („De Juventute“ a „On a Peal of Bells“).

¹¹ Srov. Kathleen Tillotson, *Novels of the Eighteen-Forties* (Oxford, Clarendon Press, 1954), 75—78. Newgate je název historické londýnské věznice, jejíž kronika, obsahující zprávy o nejznámějších zločincích v Newgate vězňených (*The Newgate Calendar*), byla hlavním inspiračním zdrojem autorů kriminálních románů.

¹² Srov. Kathleen Tillotson, op. cit., 74—88. Tillotsonová podrobněji zkoumá doznívání popularity a vlivu módních románů v letech čtyřicátých a padesátých a upozorňuje, že původ názvu „škola střibrné vidličky“ je nutno hledat v Hazlittově článku *The Dandy School* (*Examiner*, 1827).

¹³ Zejména v ústředních postavách románů *Paul Clifford* (1830) a *Eugene Aram*

(1832). Bulwerovu koncepci přejal jeho žák W. H. Ainsworth a konkretisoval ji v obrazech slavných zločinců Dicka Turpina (*Rookwood*, 1834) a Jacka Shepparda (1839).

¹⁴ Srov. *Letters*, I, 98, 198, 228.

¹⁵ V srpnu a září 1832 vyšla v časopise *Fraser's Magazine* povídka „Elizabeth Brownrigge“, parodie na Bulwerův román *Eugene Aram*, jež byla dlouho mylně připisována Thackeraymu. Srov. též Gordon N. Ray, op. cit., 469, pozn. 20.

¹⁶ Srov. *Letters*, I, 213, 214.

¹⁷ Srov. *tamtéž*, 396. O anglické literární kritice srov. též *Works* I, 15; II. 359—362.

¹⁸ Srov. Thomas Carlyle, *Sartor Resartus* (1831), „The Dandiacal Body“. Obdobný protest pochází i od W. Hazlitta, srov. poznámku 12. shora.

¹⁹ Thomas Carlyle, *Critical and Miscellaneous Essays* (London, Chapman and Hall 1899), III, 60. Originál má znění: „artificial fictitious soap-lather, and mere Lying“. Srov. i *tamtéž* I, 271 n., III, 47 n., 58 n., a j.

²⁰ Srov. Gordon N. Ray, op. cit., 171—172.

²¹ W. M. Thackeray, *Works* II, 98. V originále: „a better idea of the state and ways of the people, than one could gather from any more pompous or authentic histories“.

²² *Tamtéž* I, 132. Originál má znění: „an insignificant speck“.

²³ *Tamtéž*, „a tremendous society moving around us, and unknown to us“.

²⁴ Theodore Edward Hook (1788—1841) byl jedním z nejpopulárnějších autorů „školy stříbrné vidličky“. Jeho romány ostře kritizuje i W. Hazlitt v cit. článku.

²⁵ W. M. Thackeray, *Works*, I, 133—134.

²⁶ Otázkou literatury zobrazující život dělnické třídy se Thackeray začal zabývat až v letech čtyřicátých, zejména v příspěvcích do časopisu *The Morning Chronicle*, jež byly identifikovány a po prvé vydány G. N. Rayem r. 1956.

²⁷ W. M. Thackeray, *Works* III, 46. V originále „as they are“.

²⁸ *Tamtéž*, 186, „lurking moral“.

²⁹ *Tamtéž*, 31. Originál má znění: „the bewildered reader shall not know which is which“.

³⁰ Srov. *Istorijska anglijskoj literatury*, sv. II, část 2, 283—284, (Moskva 1955). Autorka cituje z črty „Going to See a Man Hanged“, W. M. Thackeray, *Works* III, 196.

³¹ *Works* III, 166, „gorged with blood, and foul Newgate garbage“.

³² *Tamtéž*, 184, „a wholesome nausea“.

³³ Srov. *Letters* I, 433.

³⁴ Srov. *Works* I, 31—35.

³⁵ *Works* III, 187. V originále: „genuine and pure“.

³⁶ *Tamtéž*, 185—186.

³⁷ Sovětské hodnocení britské a americké literatury, díl III. V. V. Ivaševa, *Anglická literatura XIX. století*, SPN, Praha 1955, 136.

³⁸ *Works* III, 103, „mighty circumstance“.

³⁹ Srov. *Works* I, 155, 164—165.

⁴⁰ Recenze vyšla pod názvem Skimmings from „The Dairy of George IV“ v březnu 1838. V lednu téhož roku Thackeray recenzoval toto dílo spolu s románem „Love“ téže autorky pro časopis *The Times*. Srov. *Works* I, 88—98.

⁴¹ *Works* I, 165. Originál má znění „the only authentic picture of fashionable life“. Srov. i *tamtéž* 167.

⁴² Srov. Gordon N. Ray, op. cit. 8—9, 240—244.

⁴³ Srov. *Works* II, 349.

⁴⁴ *Tamtéž*, 366. V originále „the silly twaddle“.

⁴⁵ Anonymní povídka „My Turkish Visit“. Srov. *Works* II, 340 n.

⁴⁶ Srov. *Works* II, 354.

⁴⁷ *Tamtéž*, 338, „sham art“.

⁴⁸ *Tamtéž*, 349, „a favourite monster“.

⁴⁹ *Tamtéž*, 378. Originál má znění: „look at Nature and blush! See how much nobler she is than your pettifogging art! — how much more beautiful Truth is than your miserable tricked-up lies.“

У. М. ТЕККЕРЕЯ КАК КРИТИК АНТИРЕАЛИСТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В 30-ТЫХ ГОДАХ

Автор статьи анализирует жизненный опыт, теоретические познания и литературные образцы, на которых базировалась литературно-критическая деятельность У. М. Теккерей в 30-ые годы. Она более подробно исследует некоторые основные аспекты его критики противореалистической литературы (криминальных романов, модных романов „школы серебряной вилки“ и иллюстрированных ежегодников). Автор приходит к выводу, что Теккерей требовал от литературы правдивого изображения выбранного жизненного материала и боролся против романтического украшения действительности. Надо высоко оценить его опыт ликвидировать популярность противореалистических литературных произведений и разоблачить их вредное влияние на общество. Хотя он сузил их общественную вредность лишь на неблагоприятное воздействие в области литературных вкусов и морали читателей и прямо не открыл, что они больше всего вредят английскому народу, уходя от действительности, его критика получает при данных исторических условиях и при данном состоянии английской литературы в тридцатые годы 19-го века объективное значение борьбы за литературу правдиво изображающую английское общество и великие общественные бои того времени. Таким образом он и прокладывает путь рождающейся литературе критического реализма в сознание всей читающей публики в Англии и английского народа.

Перевод: Иржи Ирачек

W. M. THACKERAY AS A CRITIC OF ANTIREALISTIC LITERATURE IN THE EIGHTEEN-THIRTIES

In the above article the writer analyses the experiences, theoretical knowledge, and literary models on which W. M. Thackeray based his literary criticism in the eighteen-thirties. The article further examines in detail some principal aspects of Thackeray's criticism of antirealistic literature (namely of the "Newgate novels", the fashionable novels of "The Silver-Fork School", and the illustrated annuals). The writer of the article concludes that Thackeray demanded of literature a faithful rendering of human life and fought against the romantic idealisation of reality. His attempt to do away with the popularity of the above-mentioned literary works and to expose their harmful influence upon English society must be highly assessed.

Although he limited their social harmfulness only to the deteriorating influence upon the literary taste and morals of the readers and did not point out directly that such literary works are first of all guilty of averting the attention of the people from the problems of everyday life, in the given historical conditions his criticism acquired an objective significance as a fight for literature which would faithfully depict the English society and the great social struggles of that time. In this way Thackeray's early critical works paved the way for the literature of critical realism among the English reading public. L. P.